

УДК 594.38

ВИДОВИЙ СКЛАД ТА ПОШИРЕННЯ ПІДРОДУ *LIMACUS* (GASTROPODA, PULMONATA, LIMACIDAE) НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Чернишова Т. М., Гарбар О. В., Гарбар Д. А.

Видовий склад та поширення підроду *Limacus* (Gastropoda, Pulmonata, Limacidae) на території України. — Т. М. Чернишова, О. В. Гарбар, Д. А. Гарбар. — Виявлено 12 нових місцезнаходжень представників підроду *Limacus* (*L. flavus* та *L. ecarinatus*) на території України. Більш поширеним і багаточисельним є *L. flavus* (8 пунктів збору, 98 екз.), тоді як *L. ecarinatus* виявлено лише в чотирьох пунктах (8 екз.). Це може бути наслідком експансії південних видів в північні регіони країни по урбанізованих біотопах.

Ключові слова: *Limacus*, фауна, поширення.

Адреса: Житомирський державний університет ім. Івана Франка, вул. В. Бердичівська 40, Житомир, 10008 Україна; e-mail: saguaroklub@mail.ru

Species structure and distribution of subgenus *Limacus* (Gastropoda, Pulmonata, Limacidae) on the territory of Ukraine. — T. Chernyshova, O. Garbar, D. Garbar. — 12 new locations of subgenus *Limacus* (*L. flavus* and *L. ecarinatus*) representatives are found on the territory of Ukraine. *L. flavus* is more widespread and numerous (8 collection points, 98 specimens). *L. ecarinatus* was discovered only in 4 collection points (8 specimens). It is probably the result of expansion of the southern species into northern regions via urban biotops.

Keywords: *Limacus*, fauna, distribution.

Address: Ivan Franko Zhytomyr State University, V. Berdychivska str., 40, Zhytomyr, 10002, Ukraine, e-mail: saguaroklub@mail.ru

Вступ

Для багатьох видів наземних молосків характерна тенденція до синантропії. В урбанізованому середовищі вони заселяють підвали, погребі, паркові зони, лісові смуги та ін. біотопи [8]. Відносно теплий та стійкий мікроклімат урбанізованих ландшафтів може сприяти розселенню та акліматизації деяких видів з південних регіонів в регіони з більш прохолодним кліматом. Зокрема на території України тенденція до поступового розселення з південних областей країни в більш північні спостерігається у слизняків підроду *Limacus*. На території України він представлений двома видами *Limax flavus* (Linnaeus, 1758) та *Limax ecarinatus* (Boettger, 1881). Це середземноморські види, які пристосовані до більш менш теплого клімату з високою вологістю.

Зуваження до таксономії. Тривалий час для *Limax ecarinatus* (Boettger, 1881) використовували назву *L. maculatus* (Kaleniczenko, 1851), однак в роді *Limax* ще до І. Калініченка було описано вид під такою назвою (Nunneley, 1837). Цю назву було зведено в синоніми до *Limax maximus* і згідно Кодексу зоологічної номенклатури [7] *Limax maculatus* (Kaleniczenko, 1851) стає невалідною назвою, а пріоритет отримує більш пізня *L. ecarinatus* (Boettger, 1881).

Раніше вважалося, що ареал *L. flavus* та *L. ecarinatus* це урбанізовані біотопи та лісові смуги Кримського півострова та південних областей країни [6, 9, 4]. Нещодавно *L. ecarinatus* був відмі-

чений у Київській області [1]. Останні знахідки *L. ecarinatus* свідчать про більш широкий ареал цього виду на території України, ніж вважалося раніше. Щодо *L. flavus*, то за межами Криму він був знайдений лише в Одесі [9]. Оскільки існуючі дані свідчать про просування цих видів на північ [2] межі їх ареалів на території України потребують уточнення.

Матеріал і методика

Для дослідження використано 106 екз. слизняків підроду *Limacus*: 98 – *L. flavus* та 8 – *L. ecarinatus*, зібраних у весняно-осінній період 2008 року з шести областей України – Житомирської, Київської, Хмельницької, Запорізької, Рівненської, АР Крим (рис 1).

Дорослі особини слизняків збирали в основному у підвалах та біля жилих приміщень і транспортували в пластмасових чи скляних банках, заповнених вологою трухлявою деревиною та листям. Для ідентифікації видів використовували зовнішньо морфологічні та деякі анатомічні ознаки [6]. Розтин молосків проводили за загальноприйнятою методикою [6, 10].

Для географічного аналізу записів бази використовували програмний ГІС пакет MapInfo Professional.

Результати і обговорення

Видовий склад та чисельність слизняків підроду *Limacus* у досліджених вибірках наведено в таблиці. Широко розповсюдженим видом виявився *L. flavus*, який виявлено нами у восьми пунктах збору. Його популяції в північному регіоні (Житомирська, Київ-

ська, Рівненська обл.), а також на півдні країни (Запорізька, АР Крим) виявились досить багаточисельними (5–30 екз. з одного пункту збору). Отримані результати доводять, що цей вид є звичайним на дослідженій території. Цілком вірогідно, що у результаті подальших досліджень він буде виявлений і в інших регіонах України, хоча до наших досліджень вважалося, що він поширений лише в Криму та південні регіони [9].

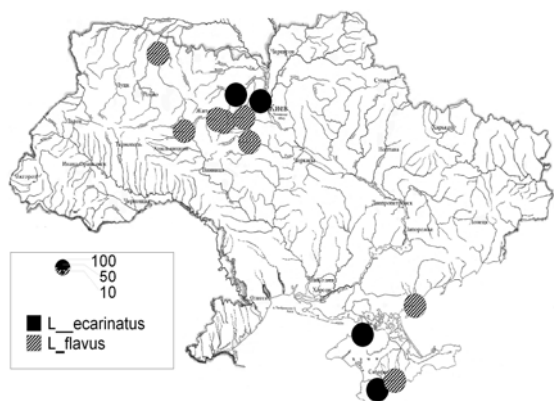

Рис. 1. Місця збору молюсків підроду *Limacus* на території України.

Наші дані добре узгоджуються з існуючими літературними даними щодо поширенню цього виду у Центральній Європі. Загально відомим є той факт, що *L. flavus* є звичайним мешканцем підвалів у Європі, де він знаходить найсприятливіші умови

для існування (висока вологість повітря, темрява, стійка температура повітря, достатня кількість кормових ресурсів), а в природі взагалі не виявлений [3]. Нами цей вид також знайдений лише в урбанізованих біотопах (погреби, підвали, біля будинків вночі).

Що стосується *L. ecarinatus*, то цей вид зустрічається набагато рідше, ніж *L. flavus*. Нами знайдено лише кілька екземплярів у Житомирській, Київській областях та АР Крим. Всі екземпляри *L. ecarinatus* було виявлено у погребах, крім однієї особини, яка була знайдена на околиці с. Соколине (АР Крим) в біотопі наближеному до природного. Характерним також є те, що ці два види ніколи не зустрічались разом в межах одного біотопу.

Нові знахідки *L. flavus* та *L. ecarinatus*, можуть свідчити про експансію цих видів в північні регіони країни по урбанізованих біотопах. Швидкому переселенню цих слизняків на великі відстані також може сприяти завезення овочів та фруктів з південних областей, разом з якими можуть завозитись і молоски. Цьому сприяє значна стійкість яєць цих тварин до коливань температури та вологості, невибагливість у виборі корму, червоподібна форма тіла, велика кількість слизу, яку вони виділяють [5, 6].

З іншого боку, спеціальних досліджень фауни молюсків погребів і підвалів в Україні не проводилось і цілком можливо, що відсутність відомостей про слизняків підроду *Limacus* за межами південного регіону зумовлена недостатньою дослідженістю їх ареалу.

Таблиця. Видовий склад підроду *Limacus* молюсків фауни України

Населений пункт	Біотоп	Щільність (екз/м ²)	
		<i>L. flavus</i>	<i>L. ecarinatus</i>
Житомирська обл., Андрушівський р-н, смт. Червоне	погріб	6,0	–
Житомирська обл., Бердичівський р-н, с. Рея	погріб	0,6	–
Житомирська обл., Радомишльський р-н, с. Мала Рача	погріб	–	0,6
Житомирська обл., Попільняцький р-н, с. Корнин	погріб	2,4	–
Хмельницька обл., Старокостянтинівський р-н, с. Ладиги	погріб	3,0	–
Рівненська обл., м. Сарни	погріб	0,4	–
Київська обл., Володарський р-н с. Рубченки	погріб	3,0	–
Київська обл., Києво-Святошинський р-н, с. Мрія	погріб	–	0,6
Запорізька обл., с. Степок	погріб	1,0	–
Крим, смт. Роздольне	погріб	–	0,2
Крим, Алуштинський р-н, с. Малоріченське	сад	3,2	–
Крим, Бахчисарайський р-н, с. Соколине	яр на околиці села	–	0,2

Висновок

Отже в результаті досліджень нами виявлено 12 нових місцезнаходжень представників підроду *Limacus* (*L. flavus* та *L. ecarinatus*) на території України. Більш поширеним і багаточисельним є *L. flavus* (8 пунктів

збору, 98 екз.), тоді як *L. ecarinatus* виявлено лише в чотирьох пунктах (8 екз.). Це може бути наслідком експансії південних видів в північні регіони країни по урбанізованих біотопах.

1. Балайшів І. А., Сверлова Н. В. Новые данные о распространении наземных моллюсков подрода *Limacus* (Gastropoda, Pulmonata, Limacidae) на территории Украины // Вестн. зоол. – 2007. – Т. 41, №4. – С. 361 – 364.

2. Гарбар А. В., Чернышова Т. М. Новые находки *Limax maculatus* (Mollusca, Limacidae) на территории Украины // Vest. Zool., 2009. – Т.43 – №4. – С. 314.

3. Клауснитцер Б. Экология городской фауны: Пер. с нем. – М.: Мир, 1990. – 246 с.

4. Крамаренко С. С., Сверлова Н. В. К изучению наземной малакофауны (Gastropoda, Pulmonata) Николаевской области // Вестн. зоологии. – 2001. – Т. 35, № 2. С. 75 – 78.
5. Лихарев И. М. Некоторые факторы, определяющие распространение синантропных наземных моллюсков // Моллюски. Вопросы теоретической и прикладной малакологии. – М.; Л.: Наука, 1965. – С. 48 – 51.
6. Лихарев И. М., Виктор А. Й. Слизни фауны СССР и сопредельных стран (Gastropoda terrestria nuda). – Л.: Наука, 1980. – 438с. – (Фауна СССР. – Т. 3, вып. 5. Нов. сер., № 122).
7. *Международный кодекс зоологической номенклатуры*. Изд. четвертое. Принят Международным союзом биологических наук: Пер. с англ. и фр. И. М. Кержнера. Втр., испр. изд. рус. пер. – М.: Г-во научных изданий КМК. 2004. – 223 с.
8. Сверлова Н. В., Хлус Л. Н., Крамаренко С. С. и др. Фауна, экология и внутривидовая изменчивость наземных моллюсков в урбанизированной среде. – Львов, 2006. – 226 с.
9. Сверлова Н. В., Крамаренко С. С., Шкарлюк А. Н. Наземная малакофауна Северо-Западного Причорномор'я : основные результаты и перспективы исследований // чтения памяти А. А. Браунера: Метериалы междунар. конф. – Одеса: АстроПринт, 2000. – С. 29 – 34.
10. Wiktor A. Limacoidea et Zonitoidea nuda. Slimaki pomrowickszaltne (Gastropoda: Stylommatophora) // Fauna Polski. – Warszawa, 1989. – Т. 12. – 207 s.

Отримано: 27 жовтня 2009 р.

Прийнято до друку: 4 лютого 2010 р.